

Durmuş Hocaoğlu

Toplumsal Değişme Vektörü ve Jakoben Elitizm'in Sonu

Zaman., 17 Aralık 1996, Salı., s.02 [“Görüşler” sayfası]

Durmuş Hocaoğlu, *Zaman* Yazıları Sıra No: 03

Atıf:

- Hocaoğlu, Durmuş., “Toplumsal Değişme Vektörü ve Jakoben Elitizm'in Sonu”., *Zaman.*, 17.12.1996, Salı., s.02

Gök'ten ne yağmış da Yer kabul etmemiş

Türk Atasözü

Toplumsal Değişim

Hayatıyeti olan her varlık gibi toplumlar da tarihsel süreç içerisinde sabit ve durağan kalmayıp sürekli olarak birtakım değişim ve dönüşümler geçirirler. Genel bir hüküm olarak, kısaca, denebilir ki, “hayat, değişmektir”. Bu değişim ve dönüşümlerin genel hatlarıyla ve kabaca iki şekilde meydana geldiğini söyleyebiliriz: **Tabii/İrâdî Değişme** ve **Zorlamalı/Cebrî Değişme**. İrâdî Değişme, bir toplumun kendi iç dinamiklerinin ve iradesinin ürünü olan değişme olmakla aynı zamanda tabii (doğal) bir değişmedir; Zorlamalı Değişme ise toplumun kendi iradesinin dışında, ona uygulanan kuvvetlerin etkisi altında meydana gelen ve bu yüzden de doğal olmayan bir değişmedir. İrâdî Değişme, tarihsel bir süreç içerisinde ve toplumun bir strüktür olarak kendi iradesi ile ve genellikle de tedricen gerçekleştirdiği bir değişme tarzı olmasına karşılık, Zorlamalı Değişme, “toplumsal irade” tarafından değil, bu iradeyi yok-sayan, “toplum-üstü bir irade” tarafından ve “cebrî” gerçekleştirilen, keskin ve sert bir değişme, daha doğru bir ifade ile, “değiştirilme” tarzıdır. Yani, Zorlamalı Değişme, hemen daima, Toplum'u dilediği gibi, dilediği şekilde ve dilediği yönde değiştirebilme gücüne muktedir olan bir “toplum-üstü” irade, bir güç tarafından gerçekleştirilir ki işte bu güç, Toplum'a karşı doğrudan sorumlu olmayan “elitist” (seçkin) bir güçtür ve keza bu güç, Toplum'u toplumsal talepleri ve iradeyi göz önüne almaksızın, onu değişmeye “zorladığı” için de “jakoben”dir.

Toplumsal Değişim Vektörü

Toplumun kendi iradesi dışında değişmeye zorlanmasının irdelenmesi, kaçınılmaz olarak, genel halde “Değişen-Değiştiren” ve özel halde de “Toplum-Devlet” ilişkilerini irdelemek demektir. Zira, yukarıda kısaca tanımlanmış olduğu üzere, böylesi bir güç, toplumdaki en yüksek güçtür ve bu da ancak ya Devlet’in fonksiyonlarını üstlenebilecek kadar yaygın ve yeterli bir merciin veya bizzat Devlet’in kendisinin sahip olabileceği bir güç olmak durumundadır ki genellikle söz konusu olan, bu ikinci haldir.

Toplum ile Devlet arasında, söz konusu bu değişim ve dönüşüm biçimlerini kategorize edebilmek üzere, tarafımızdan bir kavram tanımı yapılmıştır: **Toplumsal Değişim Vektörü**. Toplumsal Değişim Vektörü, toplumsal değişim ve dönüşümlerin yönünü gösteren vektördür ve üç alt türe ayrılabilir: **Yukarıdan-Aşağıya Dikey Vektör**, **Aşağıdan-Yukarıya Dikey Vektör** ve **Bileşke Dikey Vektör**.

Yukarıdan-Aşağıya Dikey Vektör, totaliter toplumlardaki değişim vektörüdür. Bu vektör, toplumsal değişim/dönüşümlerin yukarıdan-aşağıya, yani Devlet’ten Toplum’a yönelik olmasını temsil etmektedir. **Aşağıdan-Yukarıya Dikey Vektör**, demokrat toplumlardaki değişim vektörüdür. Bu vektör, toplumsal değişim/dönüşümlerin aşağıdan-yukarıya, yani Toplum’dan Devlet’e yönelik olmasını temsil etmektedir. **Bileşke Dikey Vektör** ise, yarı-demokrat ve/veya yarı-totaliter — yani, demokrasi ile totalitarizm arasındaki safhada olan — toplumlardaki değişim vektörüdür. Bu vektör, toplumsal değişim/dönüşümlerin Devlet ile Toplum arasında tam bir kuvvet galebesi olmaması haline tekabül etmektedir.

Zor San’at: Devlet’i Eleştirirken Devlet’i Savunmak

Devlet, gerek bir “kavram” ve gerekse de bir “kurum” olarak, insanlığın hayatında en fazla öneme sahip olan kutsal (burada, “mukaddes” ile “kutsal”ın aynı anlama gelmediğini kısaca belirtmek gereğini duymaktayım) sosyal kavramlar ve kurumların en başta gelenlerinden birisidir; o sebeple, Devlet’in eleştirilmesi çok özel bir dikkat ve ihtimam ile yapılmalıdır. Unutulmamalıdır ki, Devlet bizim gövdemizdir, fiziksel varlığımızdır; ve yine unutulmamalıdır ki, Descartes’ın deyimiyle, “bizim herhangi birşey olabilmemiz için öncelikle ve behemehal var-olan birşey olmaklığımız icap eder”. Bu sebeple, Devlet, eleştirilirken, bu eleştirilerin ihlâs ile yapılması, yani bir “yıkım” (destruction) değil bir “mükemmelleşme” (perfection) gayesine yönelik olması gerekir. Zira, son zamanlarda çirkince ve sık-sık da kasıt ile yapıldığı gibi, bu eleştiri haince bir “devlet düşmanlığı”na dönüşebilir veya böylelerine fırsat ve zemin hazırlayabilir. Biz, bunun içindir ki, Devlet’i eleştirirken aynı zamanda O’nu savunmak gibi zor bir san’ata talip olmak durumundayız.

İmdi, Devlet, çok özet olarak ifade edilecek olursa, bir “kurum” olarak tüzel bir kişilik olup, onu temsil edenler, onun gücünü, yani Devlet Erki’ni de elinde tutarlar. Devlet, yeryüzündeki en büyük beşerî güç kaynağı olduğu için bu erke sahip olanlar, bu en büyük gücü kullanma imkânına da sahip olacaklardır. İşte bütün problem de burada odaklanmaktadır. Bu “en büyük güç”, “kimin kontrolünde” ve “kime karşı sorumlu” olmalıdır?

Değişim Vektörü’nün yukarıdan-aşağıya olduğu ülkelerde, yani totaliter ülkelerde, Devlet, “sadece kendisi için devlet”tir. Beri yandan, bu ülkelerde, değişimin özneleri

ya da aktörleri, yahut motorları olan yöneticiler, yani ‘elitist-devletlû taifesi’ çok kereler kendilerini Devlet ile özdeşleşmiş saymaktadırlar ve bu “en büyük güç”, jakoben elitlerin kontrolündedir ve onlar da kendilerinden başka kimseye karşı sorumlu değildirler: Bu yüzden, Devlet, pratikte bir anlamda “elitler için devlet” haline de dönüşebilmektedir ki bu durumda değişimin nesnesi olan Toplum, yani Halk, “tebaa”dır, yahut bir çeşit “reâya”. Buna karşılık, bu vektörün aşağıdan-yukarıya olduğu ülkelerde, yani demokrat ülkelerde ise, Devlet, “toplumu için devlet”tir, değişimin öznesi Toplum’dur, yani Millet’tir veya Halk’tır; nesnesi de bir yandan Toplum’un kendisi ve diğer yandan da hem Devlet ve hem de yöneticiler’dur. Yani, bu “en büyük güç”, Toplum’un kontrolündedir ve Toplum’a karşı sorumludur. Bu durumda yöneticiler ‘elitist-devletlû taifesi’ değil, ‘millet hizmetkârıdır’. Yine bu durumda Toplum, aktiftir, değiştirendir, “vatandaş”tır. Tebaa ve Vatandaş arasındaki en önemli kavramsal fark da budur: Halk, pasif, değiştirilen kitle ise ‘tebaa’dır; aktif, değiştiren kitle ise ‘vatandaş’tır. Bunun içindir ki, “Vatandaş”, ancak demokrat bir ülke ahalisi için geçerli olabilecek olan bir terimdir ve yine bunun içindir ki, Demokratlaşmak, aynı zamanda Tebaa’dan Vatandaş’a yükselmek demektir.

Türkiye’de Toplumsal Değişme Vektörü ve Jakoben Elitizm

Türkiye’nin yakın tarihinde, bilhassa — en büyük değişim ve dönüşüm olan — Batılılaşma ile birlikte, bütün sosyal değişim ve dönüşümlere ait Toplumsal Değişim Vektörü’nün yönü hemen daima yukarıdan-aşağıya, yani hep Devlet’ten — ‘elitist devletlû taifesi’nden — Toplum’a yönelik olmuştur. Devlet — daha açık bir deyimle, Devlet’i temsil eden, ya da Devlet’e egemen olan ve onun gücünü taşıyan Elitler — Halk’ı, Türk toplumunu, ellerinin altında, istenildiği gibi yoğrularak, istenilen fırınlarda istenilen sıcaklıklarda pişirilerek istenildiği gibi şekil verilecek, iradesiz ve kişiliksiz bir “nesne” — adetâ gasıl’ın elindeki cenaze — olarak farzetmişlerdir: Yat, Yat! Kalk, Kalk!

Jakoben elitler, meşrûyetlerini Toplum’dan/Halk’tan/Millet’ten değil bizzat kendilerinden, kendi zatlarından almakta, bunu bir çeşit tuhaf bir “din” haline getirmekte ve kendilerini Millet’e karşı somut bir şekilde sorumlu hissetmemektedirler; onlar Millet’e değil, kendi kutsallıklarına karşı sorumludurlar. Jakoben elitler, kendilerini kutsamışlardır; bu sebeple, Toplum’a hemen herşeyi dikte edebilmeyi, Türk toplumunun aksi istikamette bir irade beyanında bulunması durumunda ise, gerektiği takdirde, en şiddetli bir şekilde cezalandırılmasını da işbu tuhaf dinlerinin kendilerine bahşettiği son derece kutsal ve doğal bir hak — hattâ bir anlamda bir görev —olarak telakki etmektedirler.

Bunun pratik sonuçları, Devlet’in, yani Elitler’in, Türk toplumunun hemen-hemen bütün sosyal var-oluş alanlarını jakoben bir tarzda tepeden-tırnağa “formatlaması” şeklinde tezahür etmektedir: Halk’ın nasıl giyineceği, hangi müziği dinleyeceği, hattâ hangi dilden ve ne şekilde ibadet edeceği dahi onlar tarafından belirlenmek istenmiş ve bu iş de uzunca bir süre fiilen böyle yürütülmüştür.

Jakoben Elitizm’in Sonu

Ancak, temelleri büyük ölçekte kötü ve kopya bir Pozitivist ve Marksist despotizme istinad eden bu kağşamış, köhne, demode, külüstür, miadı dolmuş zihniyet, yaklaşık elli yıldan beri fiilen, ağır-ağır ama sistematik ve geri dönülemez/döndürülemez bir şekilde

tarihe gömülmektedir. İlk defa Demokrat Parti'nin, doğrudan doğruya Halk'ı, Halk'ın kendisini iktidara taşımaya başlaması ile, Türk toplumu “tebaa”dan “vatandaş”a yükselmeye ve buna paralel olarak da Toplumsal Değişim Vektörü, aşağıdan yukarıya doğru yönelmeye başlamıştır.

İşte, kendilerini Toplum'un dışında ve üstünde gören elitist-jakobenlerin bir türlü kabul ve hazmedemedikleri de budur: Artık, Türkiye'de, bu güzeller güzeli vatanımızda, Devlet'in — daha açık ve net bir ifade ile: Devlet gücünü kullanan seçkinci jakobenlerin — Toplum'u cebren değiştirmeleri dönemi kapanmıştır. Dikkatli bir gözlemci, artık, Toplum'un Devlet tarafından değiştirilmesi sürecinin bitmeye yüz tuttuğunu, Devlet'in Toplum tarafından değiştirilmesi sürecinin yaşanmakta olduğunu görecektir.

Günümüz Türkiye'sinde toplumsal değişim ve dönüşümlerde Devlet'in bütün rolü sona ermek üzeredir; hele cebri bir değişim-dönüşüm yapılabilme şansı ve ihtimali ise, tamamen sıfıra doğru gitmektedir ve normal ve tabii olan da budur. Artık bundan böyle Devlet'in, elitist-jakobenlerin toplumu formatlayan devleti olmayacağı, olamayacağı bir süreci yaşamaktayız. Bu sürecin sonuna kadar sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, eğitim, sınıflaşma ve demokrasi ile kabil olabilir ve bu da uzun, meşakkatli ve zahmetli bir yolculuk demektir.

Türkiye'nin, herşeye rağmen, geleceğinin geçmişinden daha güzel ve aydınlık olacağına inanıyorum. Bir şartla: O'nu sevenlerin O'nu sahipsiz bırakmaması şartıyla.

